

Одним з основних засобів митного контролю є експертиза. Чинний Митний кодекс не дає визначення поняття митної експертизи.

Загалом митну експертизу можна тлумачити як спеціальне науково-практичне дослідження, яке проводиться експертом з метою вирішення задач державної митної справи.

Митні експертизи проводяться відповідно до Закону України «Про судову експертизу», Митного кодексу України (ст. 356-357), постанов Кабінету Міністрів України та інших нормативно-правових документів.

Саме при здійсненні митної експертизи вирішується сукупний комплекс загальних задач різного характеру (контрольного, економічного, правоохоронного, фіскального, статистичного, захисного).

Як можна побачити з класифікації (табл. 1), митна експертиза виконує безліч функцій які можна об'єднати за допомогою однієї загальної мети – захист національної безпеки держави. Але варто зазначити, що перш за все це економічний аспект національної безпеки, що проявляється в виявленні та запобіганні контрабанди та сприянні наповненню бюджету країни.

Таблиця 1

Класифікація митних експертиз

Види митних експертиз	у практиці Торгово-промислової палати України	основна
		додаткова
		повторна
		комплексна
		контрольна
	за спільністю задач, об'єкта та методик дослідження	юридична
		судова
		інженерно-технічна
		економічна
		біологічна
		патентознавча
		товарознавча
		матеріалознавчі
	за метою проведення	ідентифікаційні
		хімічні
		вартісні
		товарознавчі
		техніко-криміналістичні

Продовження табл. 1

	залежно від напрямку діяльності митних органів	сертифікаційні
		товарознавчі
		судові
		оцінні
	за черговістю	первинні
		повторні
	за масштабністю розв'язуваних завдань	основні
		додаткові
	за кількістю досліджуваних об'єктів	малооб'єктні
		багатооб'єктні
	за кількістю експертів	одноособові
		комісійні

Існує ще класифікація за процесуальним критерієм. Так, Кодекс адміністративного судочинства України виділяє чотири види судових експертиз – комісійну, комплексну, повторну та додаткову, які мають особливості щодо їх процесуального порядку призначення та проведення. Але, не зважаючи на існуючі відмінності цих видів експертиз, наявні й спільні риси:

ці експертизи можуть бути призначені ухвалою суду за клопотанням учасника процесу або з ініціативи суду;

експертизи можуть бути виконанні на замовлення сторони у справі;

висновок експерта має однакову доказову силу, незалежно від установи чи експерта, що здійснювали дослідження;

експертизу проводить сертифікований експерт, який несе відповідальність за завідома неправдивий висновок;

після дослідження експертного висновку судом можуть відбиратись додаткові пояснення у експерта за результатами його дослідження.

Кожна з митних експертиз проводиться з певною метою та відповідає на певні питання (табл. 2).

Таблиця 2

Мета різних видів експертизи та питання, які вирішуються при їх
проведенні

Вид	Мета проведення	Відповідає на питання
Ідентифікаційна	визначення приналежності товару до однорідної групи товарів або до контрольованого переліку товарів, встановлення індивідуальних ознак товару, відповідності товару зазначеним якісним характеристикам і технічному опису	до якого класу або групи однорідних товарів належить даний товар; визначення найменування і приналежності товару, зокрема до виробів (речовин), ввезення/вивезення яких обмежено або заборонено; визначення відповідності товару якісним характеристикам і технічному опису на нього.
Хімічна	визначення хімічного складу, кількісного співвідношення різних хімічних сполук спрямованого на дослідження об'єкта	визначення хімічного складу об'єкта; наявність елементів, що визначає належність до певних груп товарів, які підлягають спеціальному контролю (дорогоцінні метали, наркотичні засоби, спирт етиловий тощо); визначення вмісту компонентів в об'єкті; ідентифікація товару (речовини) за хімічним складом і співвідношенням компонентів в ньому.
Сертифікаційна	визначення якісних характеристик товару	визначення марки, сорту, виду спрямованого на дослідження товару; відповідність досліджуваного об'єкта конкретному нормативно-технічному документу; відповідність досліджуваного об'єкта існуючим стандартам; якості товару наданій технічній документації.
Матеріало-знавча	визначенні належності товару до конкретного класу речовин, виробів або матеріалів	з якого матеріалу виготовлено спрямований на дослідження виріб; які фізичні, хімічні та механічні властивості матеріалу; визначення технологічних критеріїв, що впливають на класифікацію матеріалу, який досліджується.
Товарознавча	визначення вартості товару на підставі його якісних показників, основних властивостей і факторів	визначення митного найменування товару згідно з УКТЗЕД; визначення якісних показників товару, що впливає на його вартість; яка оптова ринкова вартість товару.

Оціночна	визначення споживчої вартості товарів	визначення належності і споживчої якості представленого на дослідження товару; визначення товарних властивостей відповідно до нормативних документів; визначення оптової ринкової ціни наданого на дослідження товару.
Криміналістична	визначення автентичності митних та інших документів, що мають значення під час проведення митного контролю, цінних паперів, а також митних засобів ідентифікації	в який спосіб виготовлено друкарські форми; наявність або відсутність підчисток, виправлень в документі; відповідність досліджуваного об'єкта (печатка, штамп, бланк, підпис) наданому порівняльному зразку; автентичність акцизної марки; чи виготовлено чек підприємством, що здійснює виробництво грошових знаків і державних цінних паперів відповідної країни; чи є митний відтиск підробленим; чи є штриховий код на товарі фальсифікованим і чи відповідає інформація на ньому заявленому найменуванню товару та його виготовлювачу.

Перелік типових питань, що ставляться експерту під час призначення експертиз і досліджень в митних цілях за пріоритетними групами товарів (харчові продукти, алкогольні напої, тютюн та вироби з нього, нафтопродукт, паливно-мастильні матеріали і рідини, що легко займаються, хімічні сполуки) наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Перелік типових питань, що ставляться експерту під час призначення експертиз, за пріоритетними групами товарів

Товар	Типові питання
Харчові продукти	чи є товар харчовою добавкою; відповідність якості наданого на дослідження продукту сертифікату безпеки; чи містяться у досліджуваному продукті заборонені харчові добавки; чи є товар натуральним продуктом або фальсифікованим і за якими показниками; визначити компонентний склад продукту; визначити споживчі якості і оптову ринкову вартість (ціну) товару тощо.

Алкогільні напої	чи відповідає якість наданого на дослідження продукту сертифікату безпеки; визначити вміст етилового спирту у напої; чи є вино натуральним або спеціальним; чи містить напій ароматизуючи або рослинні домішки; чи є даний продукт виноматеріалом, в який спосіб він одержаний; чи є вино ігристим або шипучим; визначити споживчі якості і оптову ринкову вартість (ціну) товару тощо.
Тютюн та вироби з нього	визначити, чи є даний товар тютюновим відходом або тютюном для поліття; визначити масову частку фракцій тютюну, домішок і пилу; чи відповідає тютюновий виріб вимогам якості за Держстандартом та сертифікатом безпеки; визначити вміст нікотину і смоли; визначити споживчі властивості і оптову ринкову вартість товару.
Нафтопродукт, паливно-мастильні матеріали і рідини, що легко займаються	чи є досліджувана речовина нафтопродуктом; до якої групи, марки продукції належить досліджувана речовина; яке октанове число бензину; яке основне призначення досліджуваної речовини; чи належить досліджувана речовина до групи рідин, що легко займаються.
Хімічні сполуки	чи містить речовина етиловий спирт і денатуруючі домішки; яка питома радіоактивність речовини; чи речовина агресивною, легкозаймистою, вибуховою; чи є речовина наркотичним засобом, якщо так, то яким саме; чи є речовина психотропним, сильнодіючим або отруйним засобом, якщо так, то яким саме; чи належить речовина до небезпечних відходів тощо.

Відповідно до Митного кодексу України дослідження (аналіз, експертиза) проб (зразків) проводиться протягом 10 днів після їх надходження до спеціалізованого органу з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, чи його відокремленого підрозділу або іншої експертної установи (організації). У разі потреби цей строк може бути продовжено за рішенням керівника спеціалізованого органу з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, керівника митного органу або його заступника за місцем розташування відокремленого

підрозділу зазначеного спеціалізованого органу або керівника відповідної експертної установи (організації), але не більше ніж на 20 днів (ч. 4 ст. 357).

Строк проведення досліджень (аналізів, експертиз) проб (зразків) призупиняється у разі наявності клопотання експерта перед митним органом, який призначив дослідження (аналіз, експертизу), про надання йому додаткових матеріалів. Додаткові матеріали повинні бути надані у строк, що не перевищує 10 днів з дня отримання такого клопотання. У разі ненадання додаткових матеріалів у зазначений строк приймається рішення про проведення часткового дослідження (аналізу, експертизи) або про відмову у його проведенні (ч. 6 ст. 357).

Контрольні проби (зразки), а також залишки досліджених проб та пошкоджені під час проведення експертиз зразки зберігаються у спеціалізованому органі з питань експертизи та досліджень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику протягом 60 днів з дня їх надходження. Протягом цього строку декларант або уповноважена ним особа має право оскаржити рішення митного органу, прийняте на підставі результатів проведеного дослідження (аналізу, експертизи), в установленому цим Кодексом порядку (ч. 14 ст. 357)

Проби товарів, повертаються декларанту на їх письмову вимогу з оформленням відповідного акту, проби товарів, не затребувані власником протягом встановленого строку зберігання, знищуються з оформленням відповідного акту, при цьому вартість зазначених проб власникові або уповноваженій ним особі не відшкодовується.

Так, в Україні протягом січня-листопада 2019 року до Департаменту податкових та митних експертиз ДФС (далі – ДПМЕ ДФС) надійшло 10529 запитів щодо проведення досліджень, що на 0,1% більше, ніж у січні-листопаді 2018 року (10519).

Кількість проб товарів, досліджених протягом січня-листопада 2019 року у 1,9 рази більше, ніж у січні-листопаді 2018 року. Як бачимо, найбільше проб досліджують у рамках товарознавчої експертизи (у 2019 р. – 63%) та з

метою встановлення характеристик, визначальних для ідентифікації товарів (у 2019 р. – 31%) (табл. 4).

Таблиця 4

Кількість проб (зразків) товарів, досліджених протягом січня-листопада 2018-2019 рр. за типами експертиз

	січень-листопад 2018	січень-лютий 2019
Кількість досліджених проб, у т. ч.	31434	58628
з метою встановлення характеристик, визначальних для ідентифікації товарів	16185	18312
з метою виявлення речовин, переміщення яких через митний кордон України заборонено та/або обмежено	2253	1613
у рамках товарознавчої експертизи	10081	36660
у рамках інженерно-технічної та криміналістичної експертизи	2915	2043

У січні-листопаді 2018 р. серед 2253 досліджених зразків у 970 (43,1 %) виявлено речовини, переміщення яких через митний кордон України заборонено та/або обмежено. В минулому році таких порушень було виявлено менше (39,2%) (табл. 5).

Зокрема, у листопаді 2019 року за результатами досліджень вмісту міжнародних поштових відправлень виявлено особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено: героїн у 1 г речовини, моноацетилморфін у 1 речовини, морфін у 48 таблетках.

За іншим типом експертизи навпаки. Середній показник результативності досліджених проб, проведених з метою ідентифікації товарів у січні-листопаді 2019 р., склав 28,3%, а у січні-листопаді 2018 року – 26,2% (табл. 5).

Кількість встановлених невідповідностей за типами експертиз

	січень-листопад 2018	січень-лютий 2019
Кількість встановлених невідповідностей:		
з метою встановлення характеристик, визначальних для ідентифікації товарів	4242	5189
з метою виявлення речовин, переміщення яких через митний кордон України заборонено та/або обмежено	970	632

Що стосується економічної ефективності, то у січні-листопаді 2018 р. вона склала 638,2 млн. грн. З них 621,5 млн. грн за рахунок накладення штрафних санкцій згідно ст. 485 Митного кодексу України по Миколаївській митниці. У січні-листопаді 2019 р. економічна ефективність від врахування експертних висновків при митному оформленні товарів склала 56,3 млн. грн, що у 11,3 разів менше ніж у січні-листопаді 2018 р.

Важливо зазначити, що 3 грудня 2019 року до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань внесено рішення про припинення Департаменту податкових та митних експертиз ДФС. Його приєднали до Спеціалізованої лабораторії з питань експертизи та досліджень Державної митної служби України.

Отже, митні експертизи відіграють важливу роль в забезпеченні суверенітету країни, захисту здоров'я та життя громадян, а також в наповненні Державного бюджету України.

Проведення митної експертизи є невід'ємною та дуже важливою складовою митного контролю, оскільки за її результатами існує можливість встановити достовірність та правомірність здійснення експортно-імпоротної операції.